

IMPLICAREA REGIONALĂ A UNIVERSITĂȚILOR ÎN ROMÂNIA. IMPACTUL FONDURILOR EUROPENE

Ovidiu, Puiu¹,
Cristina, Șerbănică²

Rezumat: *Prezentul studiu trece în revistă o serie de evoluții la nivel European legate de implicarea regională a universităților prin consolidarea activităților de cercetare, promovarea spiritului antreprenorial, contribuția la dezvoltarea capitalului uman și sprijinul pentru regenerarea regională și specializarea inteligentă. În același timp, studiul evidențiază contribuția fondurilor europene la sprijinirea misiunii universităților din România în cele opt regiuni de dezvoltare și prezintă unele rezultate preliminare privind impactul acestor fonduri asupra performanțelor universităților. Așa cum rezultă din analiza efectuată, fondurile structurale sunt de departe cea mai importantă sursă de finanțare externă pentru universitățile din România, ele reprezentând, în medie, mai mult de 22% din bugetul total de venituri al universităților. Cu toate acestea, analiza relevă distribuția neuniformă a acestor fonduri pe regiuni de dezvoltare, situație însoțită de pericolul real de creștere a disparităților regionale. Implicațiile la nivel decizional sunt prezentate în partea finală a studiului.*

Cuvinte - cheie: *implicarea regională a universităților, specializare inteligentă, fonduri europene, regiuni de dezvoltare*

Coduri JEL: O3, R58

1. Introducere. Cadrul European al implicării regionale a universităților

Ca centre de cunoaștere, expertiză și învățare, instituțiile de învățământ superior pot genera dezvoltare economică în teritoriile în care își desfășoară activitatea; ele pot atrage resurse umane calificate în mediile inovative și pot promova atuurile regionale la scală globală; instituțiile de învățământ superior pot permanentiza schimbul deschis de cunoștințe, personal și expertiză. De asemenea, ele pot acționa ca noduri ale unor rețele sau clustere, deserving astfel economia și societatea locală în momentul în care autoritățile regionale implementează strategii de specializare inteligentă pentru a concentra resursele cheie și a maximiza rezultatele.

(EC Communication, 2011)

Conform Agendei Europene pentru Modernizarea Instituțiilor de Învățământ din Europa, consolidarea legăturilor dintre universități, institute de cercetare și mediu de afaceri pentru excelență și dezvoltare regională este o temă-cheie pentru Statele Membre și instituțiile de învățământ superior (EC Communication, 2011). În acest sens, guvernele acordă o atenție sporită misiunii regionale a universităților: spre exemplu, în Anglia există un program de finanțare special conceput pentru susținerea implicării regionale a universităților, în timp ce în Finlanda universitățile sunt obligate să dezvolte relații cu beneficiarii regionali (Benneworth, 2010). Cu toate că implicarea regională nu este o misiune nouă pentru universități, schimbări importante au fost generate de noul rol al universităților în spațiul public, în special în contextul tranziției la învățământul de masă. Această situație a determinat introducerea anumitor reforme, precum noul management public prin care se intenționează creșterea capacității universităților de a răspunde cerințelor externe (Pinheiro et al., 2012). În mod similar, începând cu anul 2013, noul sistem de ierarhizare a universităților din Uniunea Europeană – U-Multirank – va lua în

---

1 Profesor universitar doctor, Universitatea “Constantin Brâncoveanu” din Pitești, secretariat.rector@univcb.ro.

2 Lector universitar doctor, Universitatea “Constantin Brâncoveanu” din Pitești, cristina.serbanica@univcb.ro; cpantelica@yahoo.co.uk – Persoană de contact.

considerare implicarea regională ca dimensiune cheie în evaluare, alături de dimensiunile clasice: educație, cercetare, transfer de cunoștințe și internaționalizare. De menționat este faptul că U-Multirank este primul sistem de ierarhizare care ia în considerare implicarea regională: de acum înainte, universitățile vor raporta performanțele legate de (1) absolvenți angajați în regiune, (2) venituri obținute din surse locale/ regionale, (3) publicații realizate în echipe mixte cercetători – oameni de afaceri, (4) contracte de afaceri cu companii din regiune și (5) stagii de practică în întreprinderi locale (van Vught and Ziegele, 2011).

La nivelul Uniunii Europene, *Strategia Europa 2020*, în mod special prin inițiativa *Uniunea Inovării*, reiterează rolul universităților în dezvoltarea regională (EC COM 2010/546). În acest sens, Ghidul practic al Comisiei Europene privind *Implicarea universităților în creșterea regională* identifică patru mecanisme prin care universitățile pot contribui la dezvoltarea regională: îmbunătățirea inovării regionale prin activitățile de cercetare, promovarea spiritului antreprenorial și a dezvoltării mediului de afaceri, contribuția la dezvoltarea capitalului uman la nivel regional și îmbunătățirea egalității sociale prin regenerare și dezvoltare culturală (EC, 2011). În mod similar, Centrul European pentru Managementul Strategic al Universităților a identificat factorii determinanți ai implicării regionale. Prin urmare, complementar rolului de educare și pregătire a studenților, universitățile sunt așteptate să contribuie la dezvoltarea regională prin activitățile legate de: (i) antreprenariat, creare de spin-off-uri, proiecte comune de cercetare – dezvoltare; (ii) mobilizarea cunoștințelor prin transfer de tehnologie, consultanță, mobilitatea personalului; (iii) managementul infrastructurii locale, inclusiv al incubatoarelor, parcurilor științifice, laboratoarelor de cercetare; (iv) participare activă în clustere și rețele; (v) promovarea internaționalizării prin transfer de know-how către alte regiuni sau țări; (vi) sprijinirea zonelor care nu găzduiesc o universitate, în special prin implicarea în activități de cercetare în numele acestora (ESMU, 2012).

Recent, la nivelul Uniunii Europene, un interes deosebit este generat de implicarea universităților în conceperea strategiilor de inovare naționale/regionale pentru specializarea inteligentă. În acest sens, *Ghidul pentru Strategiile de Cercetare și Inovare pentru specializarea inteligentă* subliniază faptul că *universitățile sunt un activ cheie al regiunilor, în special în zonele în care sectorul privat este slab dezvoltat, iar activitățile de cercetare-dezvoltare sunt sporadice*. De aceea, universitățile care oferă programe de studii în economie, politici publice, administrație, precum și cele specializate în domenii precum sănătate, industrie, agricultură, mediu sau cultură – sunt așteptate să ofere consultanță autorităților publice și mediului privat, precum și experților care stabilesc prioritățile de dezvoltare regională (EC, 2012).

În ceea ce privește România, în ciuda faptului că cea de-a treia misiune este într-un stadiu de început, în condițiile în care doar puține universități au propriile oficii de transfer de cunoștințe și personal specializat (Ranga, 2011), există o serie de evidențe concrete de implicare regională. Spre exemplu, Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești a inclus contribuția la dezvoltarea regională în declarația de misiune și a făcut pași siguri pentru punerea acesteia în practică. Astfel, Centrul de Studii Regionale și Internaționale din Pitești a derulat peste 50 de contracte de cercetare cu parteneri regionali și a conceput *Strategiile de Dezvoltare Regională* pentru trei municipii din România; în același timp, Universitatea a integrat dimensiunea antreprenorială în curricula tuturor programelor de studii și a transformat Centrul de Consiliere și Informare în Carieră într-un punct de legătură cu mediul de afaceri pentru plasamente de studenți și mobilitate în cadrul regiunii.

Pentru a satisface așteptările europene și regionale, universitățile din România au nevoie de consistente resurse umane și financiare, iar programele europene de finanțare – care fac obiectul acestui studiu – sunt providențiale în acest sens.

2. Metoda de cercetare

Scopul prezentului studiu este acela de a evidenția contribuția fondurilor europene la sprijinirea misiunii universităților din România. În acest sens, analiza ia în considerare trei tipuri de programe de finanțare: (1) fonduri structurale, (2) fonduri atrase din Programul Cadru al Uniunii Europene pentru Cercetare și Dezvoltare Tehnologică (FP7, principalul program European pentru sprijinirea cercetării în Aria Europeană a Cercetării) și (3) fonduri din alte programe europene (de exemplu, din programele pentru învățare pe tot parcursul vieții, programele de Competitivitate și Inovare etc.)

Datele empirice au fost făcute publice de către Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului în anul 2011, urmare a primului exercițiu național pentru clasificarea universităților și ierarhizarea programelor de studii din România. Analiza a fost bazată astfel pe datele financiare declarate de către universități pentru anii 2008, 2009 și 2010. 90 de universități publice și private acreditate au fost supuse evaluării; dintre acestea, doar 66 (73%) au reușit să atragă fonduri din cel puțin unul din programele europene menționate anterior (fonduri structurale, Programul Cadru al UE și alte programe europene), iar aceste universități au fost selectate pentru analiză. Dincolo de analiza descriptivă, studiul și-a propus să identifice o serie de efecte preliminare ale acestor programe asupra diferitelor tipuri de rezultate obținute de către universități în cercetare, transfer de cunoștințe, capital uman și dezvoltare comunitară, folosind analiza simplă de corelație. Cu toate că este încă devreme pentru estimarea impactului acestor tipuri de fonduri asupra universităților – având în vedere faptul că multe programe sunt încă în derulare sau pot produce efecte pe termen lung –, prezentul studiu evidențiază o serie de concluzii preliminare și tendințe în această direcție.

3. Rezultatele cercetării

Figura nr. 1 prezintă cel puțin două evoluții importante în distribuția fondurilor europene atrase de către universitățile din România în perioada 2008 și 2010. În anul 2010, universitățile din România au reușit să atragă aproximativ 268 de milioane de euro din fonduri structurale, de șapte ori mai mult decât în 2008 și de patru ori mai mult comparativ cu anul 2009. În al doilea rând, fondurile atrase din Programul Cadru al UE și alte programe europene sunt vizibil mai mici decât cele provenind din fonduri structurale, iar diferența se mărește în timp. Din figura alăturată se poate observa faptul că atât fondurile din Programul Cadru al UE, cât și cele din alte programe europene au scăzut drastic în anul 2009, dar au revenit cu o creștere de aproximativ 30% în anul 2010.

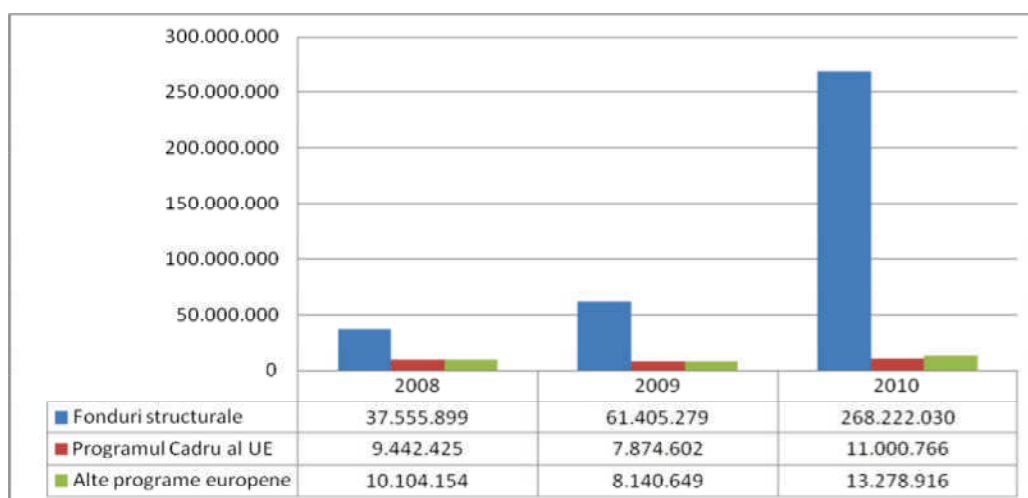
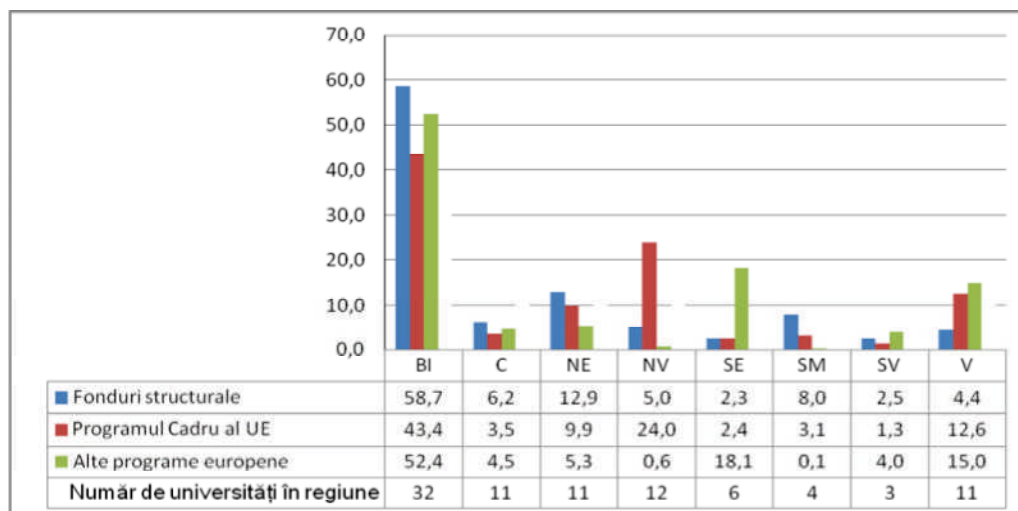

Figura nr. 1. Fonduri europene atrase de către universitățile din România (€)

La nivel regional, București Ilfov a fost cea mai eficientă regiune în atragerea tuturor tipurilor de fonduri europene, dar cifrele trebuie interpretate cu precauție, având în vedere

faptul că regiunea-capitală găzduiește mai mult de o treime din numărul total al universităților din România. Regiunea Nord Est se află pe locul secund în ierarhia națională, în timp ce regiunea Sud Muntenia ocupă poziția a treia, în ciuda faptului că ea găzduiește doar patru universități. În ceea ce privește fondurile atrase din Programul Cadru al UE, se poate observa o mare concentrare a acestora în regiunile care găzduiesc centre universitare de cercetare avansată – Nord Vest (Cluj Napoca), Nord Est (Iași) și Vest (Timișoara) În fine, regiunea Sud Est este liderul național (din afara capitalei) în atragerea fondurilor din ale programe europene (Figura nr. 2).

*BI – București Ilfov, C – Centru, NE – Nord Est, NV – Nord Vest, SE – Sud Est, SM – Sud Muntenia, SV – Sud Vest, V – Vest

Figura nr. 2. Distribuția fondurilor europene pe regiuni în anul 2010 (din finanțarea națională totală)

Tabelul nr. 1 prezintă o analiză comparativă a fondurilor europene cu alte tipuri de fonduri atrase de către universitățile din România din surse publice și private din țară și din străinătate, precum și din contracte cu mediul de afaceri și din activități de comercializare a serviciilor și produselor proprii. Pentru a face datele comparabile, s-a recurs la standardizarea acestora și la reprezentarea ca procent din bugetul total de venituri al universităților. De această dată, diferențe vizibile apar între diversele tipuri de finanțare: fondurile structurale au generat 22% din veniturile totale, fiind cea mai importantă sursă de finanțare externă pentru universitățile din România. Veniturile realizate din activități comerciale, cele atrase din bugetul public pentru cercetare – dezvoltare și din alte programe europene ocupă locurile următoare în ierarhia surselor de finanțare, în timp ce celelalte tipuri de surse reprezintă mai puțin de 1% în bugetul total de venituri al universităților.

Tabelul nr.1. Analiză comparativă între sursele de finanțare externă (% în bugetul total de venituri al universităților)

Fonduri structurale	Program Cadru al UE	Alte programe europene	Fonduri publice din țară	Fonduri private din țară	Fonduri publice din străinătate	Fonduri private din străinătate	Cercetare pe bază de contract	Venituri comerciale
22,4341	0,5281	3,1986	4,2560	0,3929	0,3050	0,0907	1,915	6,3738

La nivel de regiune, fondurile structurale au avut o pondere mai mare în bugetul total de venituri al universităților din Sud Est și Sud Muntenia, dar au reprezentat mai puțin de 10% din venituri pentru universitățile din Nord Vest, Sud Est și Centru (Figura nr. 3).

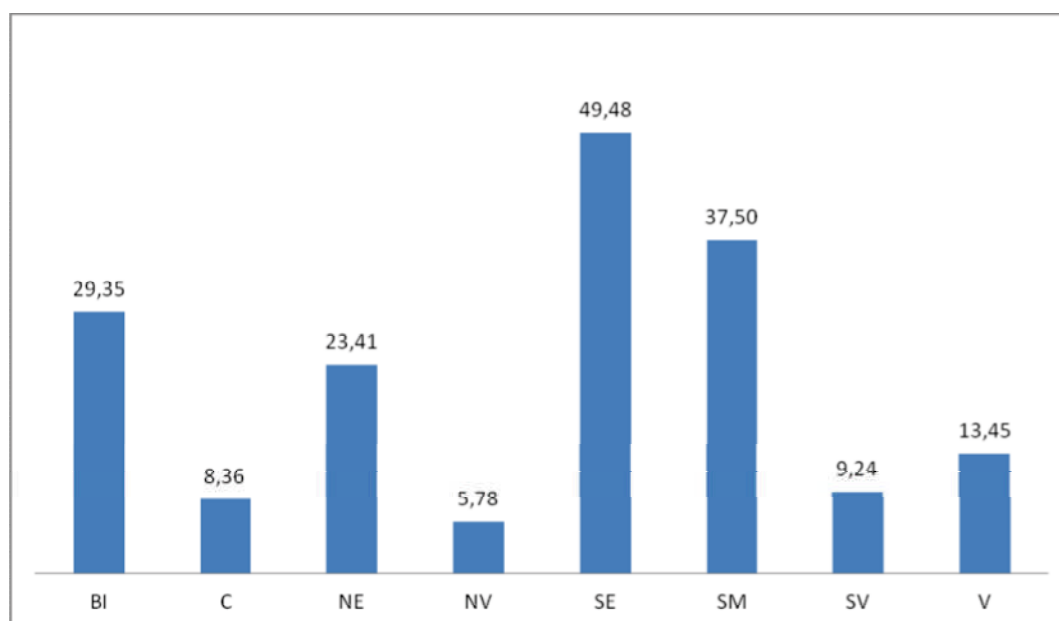

Figura nr. 3. Fondurile structurale la nivel regional ca % în bugetul total de venituri al universităților, 2010

În cele din urmă, pentru a evidenția o serie de efecte preliminare ale fondurilor europene asupra performanțelor universităților în cercetare, antreprenoriat, dezvoltarea capitalului uman și implicare în comunitate, s-a recurs la analiza de corelație simplă (Tabelul nr. 2 și Tabelul nr. 3).

În ceea ce privește activitatea de cercetare și antreprenoriat, se pot observa corelații semnificative între toate tipurile de fonduri europene și producția științifică măsurată prin articole indexate Thompson Reuters (ISI) și crearea de noi produse și servicii, Programul Cadru al UE generând cei mai mari coeficienți de corelație. Pe de altă parte, numărul de cereri de brevete depuse la Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci (OSIM) și veniturile realizate din activități de comercializare – sunt corelate doar cu fondurile structurale și cu cele ale Programului Cadru, întrucât ambele tipuri de programe au axe specifice pentru cercetare și transfer de cunoștințe. Din nefericire, niciun tip de program european nu este asociat semnificativ cu numărul de cereri de brevete depuse la Oficiul European pentru Brevete (EPO) sau cu numărul de spin-off-uri create de universități, iar astfel de performanțe trebuie să fie încurajate pe termen lung.

Tabelul nr. 2. Analiză de corelație: fondurile europene și performanțele în cercetare și antreprenoriat

PERFORMANȚE ÎN CERCETARE ȘI ANTREPRENORAT	Fonduri structurale	Programul Cadru al UE	Alte programe europene
Număr de articole ISI	0.608**	0.695**	0.439**
Brevete OSIM	0.570**	0.516**	0.312*
Brevete EPO	0.220	0.256*	0.207
Noi produse și servicii	0.383**	0.542**	0.379**
Număr de spin-off-uri	0.010	0.056	0.026
Venituri din activități comerciale	0.524**	0.528**	0.278*

** Corelație semnificativă la pragul de 0.01.

* Corelație semnificativă la pragul de 0.05.

În ceea ce privește dimensiunea Capital uman, se pot observa corelații semnificative între toate tipurile de programe europene, numărul de doctoranzi și numărul de absolvenți ai cursurilor de dezvoltare profesională continuă, Programul Cadru al UE situându-se din nou într-o poziție de top. Pentru dimensiunea Implicare comunitară, datele raportate de către universități au inclus numărul de parteneriate cu mediul de afaceri, instituții publice și organizații non-guvernamentale (ONG-uri). În acest sens, așa cum rezultă din Matricea corelațiilor, întărirea legăturilor universitate – mediu de afaceri a fost o prioritate pentru toate cele trei tipuri de surse europene. Cu toate acestea, efectele asupra dinamizării relației universități – instituții publice – ONG-uri au fost slabe, excepție făcând categoria „alte programe europene”.

Tabelul nr. 3. Analiză de corelație: fondurile europene și performanțele în dezvoltarea capitalului uman și implicarea comunitară

PERFORMANȚE ÎN DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN ȘI IMPLICARE COMUNITARĂ	Fonduri structurale	Programul Cadru al UE	Alte programe europene
Număr de doctoranzi	0.585**	0.706**	0.372**
Număr de absolvenți ai cursurilor de dezvoltare profesională continuă	0.549**	0.563**	0.440**
Număr de parteneriate cu mediul de afaceri	0.542**	0.534**	0.508**
Număr de parteneriate cu instituții publice	0.330**	0.390**	0.520**
Număr de parteneriate cu ONG-uri	0.336**	0.309*	0.358**

** Corelație semnificativă la pragul de 0.01.

* Corelație semnificativă la pragul de 0.05.

Concluzii și implicații politice

Pentru a satisface toate așteptările descrise de acest studiu, universitățile au nevoie de resurse externe, iar fondurile europene sunt providențiale în acest sens. Prezentul studiu a propus o analiză descriptivă a situației curente în atragerea de fonduri structurale, fonduri din Programul Cadru al UE și din alte programe europene, și, în același timp, a prezentat o serie de inferențe care denotă efectele acestora asupra performanțelor universităților. Principalele concluzii ale studiului pot fi sintetizate astfel:

- 27 % dintre universitățile acreditate din România nu au reușit să atragă fonduri europene; celelalte universități au reușit să atragă 268.222.030 € din fonduri structurale, 11000766 € din Programul Cadru al UE și 13278916 € din alte programe europene în anul 2010;

- Fondurile structurale sunt de departe cea mai importantă sursă de finanțare pentru universitățile din România, ele reprezentând mai mult de 22% din bugetul total de venituri al universităților. Tocmai din acest motiv, tăierea finanțării comunitare va afecta serios bugetul universităților și implicit activitățile acestora.

- Fondurile structurale sunt pozitiv corelate cu majoritatea tipurilor de performanțe ale universităților, dar au efecte minime asupra cererilor de brevete la Oficiul European de Brevete și creării de spin-off-uri. În acest sens, decidenții politici trebuie să realizeze analize cauze – efect și să identifice acele măsuri care pot stimula acest tip de rezultate.

- În fine, analiza a evidențiat o distribuție inegală a fondurilor la nivelul regiunilor de dezvoltare și riscurile asociate creșterii disparităților regionale, mai ales din cauza repartizării neomogene a universităților pe teritoriul țării. Pentru această situație, factorii de decizie trebuie să găsească soluții de echilibrare a potențialului regiunilor de creare de cunoștințe.

Așa cum s-a menționat anterior, rezultatele prezentului studiu sunt doar unele preliminare, întrucât multe dintre programele avute în vedere sunt încă în desfășurare sau

au efecte pe termen lung. Mai mult decât atât, evidențele cantitative, în ciuda acurateții lor, trebuie completate de evidențe calitative, care sunt cel puțin la fel de importante.

Acknowledgement

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Proiect numărul POSDRU/1.5/S/59184 „Performanță și excelență în cercetarea postdoctorală în domeniul științelor economice din România

Bibliografie

Benneworth, Paul (2010). *University engagement and regional innovation*. Centre for Higher Education Policy Studies, University of Twente, The Netherlands

EC Communication (2010). *Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union*, Brussels, 6.10.2010

EC Communication (2011). *Connecting Universities to Regional Growth: A Practical Guide*. A guide to help improve the contribution of universities to regional development, with a view to strengthening economic, social and territorial cohesion, in a sustainable way, Brussels, September 2011

EC Communication (2011). *Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems*, Brussels, 20.9.2011

EC (2012). *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, May 2012

ESMU (2012). *EU-Drivers: Universities' involvement in regional smart specialisation strategy*, Background report, Second Annual Conference, Brussels, 1st December, 2011

Pinheiro, R., Benneworth, P. and Jones, G. (2012). *Universities and regional development. A critical assessment of tensions and contradictions*. Routledge: USA and Canada

Ranga, M. (2011). *Erawatch country report 2010: Romania*. ERAWATCH Network – Triple Helix Research Group bvba

Van Vught, F. and Ziegele, F. (2011). *Design and Testing the Feasibility of a Multidimensional Global University Ranking Final Report*, Consortium for Higher Education and Research Performance Assessment CHERPA - Network June 2011